

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ (1947-1991 рр.)

У статті висвітлюються діяльність Української автокефальної православної церкви на території Великої Британії у 1947-1991 рр. та її боротьба за збереження української християнської ідентичності в еміграційних умовах.

Ключові слова: Українська автокефальна православна церква (УАПЦ), Великобританська єпархія, Церковна рада, з'їзди УАПЦ, собори УАПЦ, статут церкви, парафіяльні ради, ієрархи УАПЦ, ювілей 1000-ліття хрещення України-Руси, пам'ять 50-ліття голодомору в Україні.

Українську автокефальну православну церкву (УАПЦ) у Великій Британії у силу обставин заснувала невелика частина молодих греко-католиків у мундирах вояків дивізії "СС-Галичина", які волею долі після італійських таборів у Ріміні опинилися на англійській землі. У портовому місті Савтгамптоні вони відмовились виходити з корабля на берег, переживаючи, щоб їх англійці знову не запроторили у концтабір, як у Ріміні та Белярії.

До них приїхав єпископ УАПЦ, колишній благочинний Переяславської єпархії в Україні Мстислав (Скрипник), що на той час перебував у Західній Німеччині з групою православних діячів, та запевнив українських хлопців, що їм нічого не загрожує. Згодом до них приєдналися православні українці центральних і східних областей України, яких гітлерівці під час окупації вивезли на каторжні роботи до Третього рейху і вони після війни виїхали на поселення до країн вільного світу. Ці молоді люди стали основою УАПЦ, хоча, крім них, зорганізувалася також і Українська католицька церква та протестантські деномінації. Відтоді упродовж сорока років УАПЦ у Великій Британії зорганізувала парафії, парафіяльні ради, хори, сестринства, Лігу української православної молоді, видавничу діяльність, побудували власні храми, кафедральний храм у Лондоні тощо. Всі вони віддано працювали для всебічного розвитку і добра української Церкви у Великій Британії. У наш час Церква називається УАПЦ в Діаспорі і підпорядковується Константинопольському патріархові.

Актуальність теми полягає у довготривалій історії УАПЦ, яка організувалася під час Визвольних Змагань у першій половині ХХ ст. Переслідувана радянським і німецьким окупаційними режимами, вона змушена була піти на еміграцію, де зберегла і розвинула свою ідентичність. На жаль, з проголошенням незалежності України 1991 р. УАПЦ через релігійні, політичні непорозуміння не стала Церквою більшості українського народу.

Ступінь наукової розробки проблеми. Історію УАПЦ у Великій Британії відзеркалено у різних виданнях. Найбільше у журналі "Відомості митрополії УАПЦ у діаспорі й єпархії у Великій Британії", де періодично публікувалися матеріали з історії Церкви під рубрикою "З життя і діяльності УАПЦ", який видається більше як шістьдесят років. У журналі з релігієзнавчими публікаціями виступали також відомі українські учені, як Віталій Шевченко, Віктор Єленський, Анатолій Колодний, Людмила Филипович та інші. Невелику за обсягом інформацію щодо розвитку УАПЦ у Великій Британії подано професором І. Власовським у другій книзі четвертого тому "Нарис історії Української Православної Церкви" та довіднику "Українські поселення", виданому у Нью-Йорку 1980 р. Одним із найдокладніших видань є "Нариси історії Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії", видані за редакцією Єпархіального управління УАПЦ з нагоди тисячоліття хрещення України 1988 р. У книзі опубліковані архівні документи і матеріали, зібрані за сорок років діяльності церкви. Видаючи її, УАПЦ ставила перед собою завдання інформувати світ про історію християнської церкви в Україні, обставини хрещення українського народу, релігійний стан в Україні

упродовж століть, і двадцятому зокрема, та пропаганду боротьби за повернення діяльності УАПЦ в Україну, коли на те визріють політичні умови.

Мета статті – охарактеризувати зародження УАПЦ у Великій Британії, коли після німецької окупації України автокефальні єпископи перед загрозою арештів радянської влади 1944 р. змушені були виїхати на еміграцію у західні країни, де продовжили свою діяльність. Попередню статтю, присвячену рухові за відродження УАПЦ в умовах німецької окупації у 1941-1944 рр., автор опублікував у журналі "Релігія та Соціум" (№2, 2011 р.). Зараз же поставив завдання висвітлити обставини перебування УАПЦ у Великій Британії у післявоєнний період ХХ ст.

Виклад матеріалу. Отже, владику Мстислав, відвідавши кілька українських найчисельніших осередків з українськими військовими полоненими 17 серпня 1947 р., відслужив першу українську православну Службу Божу у будинку Союзу Українців Британії (СУБ), якою започаткував організаційну діяльність зі створення УАПЦ [25, с.148]. Тут же було створено керівний орган – Церковну раду УАПЦ у Великій Британії. До цієї країни з Італії прибув перший священник отець ієромонах Іов Скакальський з Німеччини, отці Лев Опока, Андрій Мірошніченко, згодом Олександр Довгаль, Михайло Галиця [3, с.15]. Докооптувавши Церковну раду 8-9 жовтня 1948 р., у Лондоні відбувся Перший з'їзд УАПЦ, який накреслив найближчі плани розвитку Церкви. Йшлося про духовне обслуговування вірних, яких уже налічувалося близько шести тисяч. Країну було поділено на парафіяльні округи, до яких призначено священників.

Таким чином почалися перші кроки парафіяльної діяльності. 27-28 січня 1951 р. в Лондоні відбувся Другий з'їзд духовенства і вірних УАПЦ, який закликав усіх до єдності і підтримки Церкви та її першоієрархів, відомих своєю діяльністю в Україні, найперше митрополита Полікарпа (Сікорського). Цей з'їзд мав виняткове значення для УАПЦ Великої Британії, бо об'єднав усіх свідомих православних українців в одну громаду [4, с.17]. Відчуваючи гостру нестачу священників, митрополит Полікарп відвідав парафії у Брадфордї, Нотінгамї, Дарбі, Манчестерї, Болтонї, Рочдейлі та інших провінціях, де висвятив здатних до християнського служіння кандидатів, щоправда, вони хоч і ревно працювали для УАПЦ, однак відчували слабкість знань.

13 грудня 1952 р. у м. Рочдейлі скликано Третій з'їзд духовенства і вірних УАПЦ. У з'їзді брав участь митрополит Полікарп, який закликав парафії будувати для себе власні церкви, хоча у післявоєнні часи українців, що мали б достатні кошти, було небагато. Та попри все, у м. Олдгамї місцева громада спромоглася-таки на будинок церкви, що став першим "храмом" УАПЦ [23, с.23].

Митрополит Полікарп мав намір переїхати до Великої Британії, де, як вважав, розгорталоя велике поле дій для УАПЦ, але 22 жовтня 1953 р. несподівано помер у своїй резиденції в Парижі. УАПЦ втратила визначного церковного діяча, котрий докладав максимум зусиль у розбудові православної церкви в Україні і поза її кордонами. На його місце Надзвичайний собор митрополитом УАПЦ на еміграції обрав архієпископа Никанора – архієпископа Київського і Чигиринського часів німецької окупації, а згодом його заступником – архієпископа Мстислава в Україні, єпископа Переяславського.

Заходами Никанора Генеральне церковне управління організувало однорічні богословсько-пастирські курси для дванадцяти майбутніх священників. Серед курсантів навчався також буковинець Сильвестр Богатирець із с. Кабино. Після закінчення народної школи у рідному селі він навчався у середній школі Буковинської православної митрополії. Провчившись чотири роки, працював дяком, а 1940 р. виїхав на еміграцію. Завдяки наполегливій праці о. Сильвестра, у південно-західній Англії постали чотири парафії. Богатирця обирали до керівних органів Генерального церковного управління, адміністратором УАПЦ у Великій Британії. За жертвну працю нагороджений УАПЦ багатьма церковними нагородами.

Нарешті 2 липня 1957 р. у м. Олдгамї відбувся Четвертий з'їзд духовенства і вірних УАПЦ Великої Британії. На з'їзді підбито підсумки десятилітньої діяльності Церкви,

водночас заявлено, що їй не вистачає кваліфікованих кадрів та церковних будівель. Станом на літо 1958 р. Церква знову придбала великий будинок у Рочдейлі, який він став другим храмом УАПЦ, але храмів і далі не вистачало [27, с.22].

11 серпня 1961 р. у Великій Британії з третім візитом перебував архієпископ Мстислав. Відвідавши ряд парафій, він спільно з десятьма священиками освятив нову церкву в Олдгамі. Водночас вирішили на основі парафій Великої Британії відзначити 40-річчя київського відновлення УАПЦ 1921 р., а загальне святкування провести 29 жовтня 1961 р. у нововисвяченій церкві святого Володимира. При великому зібранні парафіян Службу Божу відслужив адміністратор УАПЦ у Великій Британії о. Сергій Молчанівський у співслужінні з отцями Ю. Семенчуком, А. Максимчуком, В. Покотилом, К. Матящуком, І. Гузовим. Отець Молчанівський виступив з глибокою і зворушливою проповіддю про вагу подій сорокарічної давності у Києві. "Наша церква, – сказав він, – всебічно пов'язана з народом, з його душею. Вона має свої відмінності від московської та від грецької чи болгарської. І ці відмінності природні, як природна відмінність народів. І тому церковні канони передбачають автокефалію, тобто самостійність, сполучену з пов'язаністю в одну родину Вселенської Церкви. Автокефалія є необхідна для вільного розвитку Церкви й тому кращі представники народу виступили з вимогою її відновлення. Вони впали жертвою цієї боротьби" [4, с.26]. Про Сергія Молчанівського згадаємо, що народився він на Брацлавщині. Здобув освіту у Кам'янець-Подільському духовному училищі та Одеському університеті. Захистив кандидатську дисертацію з хімії. Був заарештований ДПУ і вивезений до Сибіру. Під час війни виїхав до Німеччини, а після неї до Великої Британії, де висвячений митрополитом Полікарпом у духовний сан та призначений адміністратором і головою Генерального церковного управління УАПЦ Великої Британії. Особисто підготував і висвятив у священики 23 особи, забезпечив п'ять парафій власними церквами та організував понад десять осередків УАПЦ у різних регіонах Великої Британії. Усі присутні на богослужінні взяли участь у святковій академії, присвяченій 40-літтю Всеукраїнського церковного православного собору в Києві 1921 р. Таке відзначення ювілейної дати відновлення УАПЦ посприяло активізації православного автокефального руху на території Великої Британії.

УАПЦ у Великій Британії завжди відгукувалась на запрошення різних українських патріотичних громад брати участь у їх діяльності, наприклад, табору "Юнацька січ" біля містечка Шіплей в околицях Брадфорда. Після закінчення молебню о. М. Хуторний виступив перед молоддю із патріотичною промовою, у якій наголосив, що хоч вони перебувають далеко від рідної України, але завдяки волелюбним господарям цієї землі мають право молитися своєю рідною мовою, за своїми прадідівськими традиціями і виховувати молоде покоління згідно з рідними традиціями і звичаями. Священики-автокефалісти закликали молодь свято берегти традиції і звичаї українського народу та наповнювати свої душі любов'ю до знедоленої Батьківщини – України.

У руслі виховання підростаючого покоління УАПЦ у Брадфорді відсвяткувала своє п'ятнадцятиліття з молоддю, яке вилилося у барвисті народні святкування та закінчилося співом національного гімну. У такі свята українці на чужині відчували своє єднання з Україною, зміцнювалися в душі.

УАПЦ твердо стояла на православних позиціях і чітко висловлювалась у справі ставлення до рішень Другого Ватиканського собору Римо-католицької церкви. При всіх розмовах у цій справі на П'ятому з'їзді духовенства і вірних УАПЦ 8 грудня 1962 р. заявила: "Мова може бути про церковне поєднання, але в жодному разі не про "приєднання" [25, с.227]. У цей період духовенство УАПЦ налічувало вже 13 священиків і таку ж кількість парафій. На жаль, із зростанням духовного потенціалу УАПЦ відбувалися і втрати. Так, 22 березня 1969 р. помер митрополит Никанор, колишній архієпископ Київський і Чернігівський під час німецької окупації України. На його місце УАПЦ на еміграції очолив архієпископ Мстислав, якого Надзвичайний собор УАПЦ 12-14 вересня 1969 р. у Мюнхені одноголосно обрав митрополитом Української автокефальної православної церкви та архієпископом Київським і Переяславським [13, с.53-54]. Цього ж

місяця, 28 вересня 1969 р., у православної церкви святого Юрія м. Дербі у Великій Британії митрополит Мстислав висвятив Ореста Іванюка у сан єпископа Львівського і Чернівецького та іменував єпископом для опіки українських вірних у Німеччині, Франції, Бельгії та Австрії. Новий владика народився на Буковині. Богословську освіту здобув на теологічному факультеті Чернівецького університету у 1925 р. і це є свідченням того, що не тільки німецькі і румунські випускники факультету відомі високими церковними чинами, але й українські, своєю духовною працею у світі [26, с.57].

Владика Орест після хіротонії прибув 22 липня 1970 р. з візитом до Великої Британії, де мав багато зустрічей. На летовищі владика зустрів буковинець Сильвестр Богатирець із священниками та вірними. Під час візиту владика відслужив кілька Служб Божих, рукопоکлав у дякони Григорія Лазієнка, відвідав табір Союзу Української Молоді (СУМ), Союзу Українців Британії (СУБ), український клуб "Буковина", організував наукову конференцію для молоді, виступив із палкими промовами, у яких закликав вірних горнутися до своєї УАПЦ, відданої праці для порятунку і добра України. Візит владика Ореста став визначною подією в активізації Української автокефальної православної церкви у Великій Британії, даючи їй животворний імпульс для дальшої боротьби за осягнення духовно-творчих і національних здобутків.

З метою подальшої активізації діяльності УАПЦ у Великій Британії митрополит Мстислав звернувся до вірних УАПЦ підтримувати українських політв'язнів, які стали жертвами новітніх репресій радянської влади. Владика просив оголосити 21-28 травня 1971 р. днями смутку у Великій Британії та пожертвувати кошти у фонд оборони політв'язнів та друку інформаційних матеріалів з метою ознайомлення світової громадськості з підневільним станом українців.

З благословення митрополита Мстислава 26 червня 1971 р. у м. Брадфорд скликано Сьомий з'їзд УАПЦ. Поряд з вирішенням інших питань, з'їзд обрав нового голову Генерального церковного управління – згаданого Сильвестра Богатирця та попросив митрополита Мстислава прийняти під свою юрисдикцію УАПЦ Англії, на що владика згодився. З'їзд був діловим і змістовним: "Я тішуся Англією, – сказав на прощання митрополит, – ми всі мусимо вірити в краще майбутнє" [14, с.74-75].

Наступного 1972 р., 13-15 жовтня у Великій Британії відбувся Третій собор УАПЦ вірних і духовних осіб з різних країн світу. Характерно, що привітання соборові прислали Українська Католицька Церква в Англії, Англійська Церква, місія Євангельської Церкви у Данії, Світовий Конгрес Вільних українців (СКВУ), Союз Українців у Британії (СУБ), Союз Гетьманців-Державників, Антибільшовицький блок народів (АБН) та інші, що свідчить про зростання авторитету УАПЦ серед українців діаспори і навіть чужих народів. УАПЦ висловила протест Московському патріарху Пімену з приводу листа, якого він підписав до Вселенського патріарха Афенегореса щодо скерування православних українців світу під юрисдикцію Московської патріархії. Учасники собору заявили, що з наступом Москви на Українське Православ'я "ми ще з більшою енергією протиставимо посилену працю над помноженням українських духовних вартостей, бо глибоко переконані, що наша нелукава праця скоротить український страстний тиждень і наблизить день українського Великодня" [6, с.96-97].

Однак плин часу наштовхував священнослужителів на думку, а хто продовжуватиме українську справу на чужині? На початку сімдесятих років ХХ ст. лідери УАПЦ збагнули молодіжну проблему православних парафій. Молодь не відвідувала богослужінь, виростала космополітичною, не знаючи рідної історії, традицій, мови, англійку навчалася. Натомість Українська Католицька Церква вже двадцять років займалася національно-християнським вихованням молоді, проте і в них існували майже ті самі проблеми з вихованням.

1-го вересня 1973 р. у Брадфорді відбувся з'їзд православної молоді, на якому створено Організацію Української Православної Молоді, що мала працювати під опікою УАПЦ. На жаль, це було "упущене" молоде покоління тридцятирічних молодих людей, які виростили поза Україною. Вони скептично приймали пропозицію щодо свого виховання, будучи в полоні відомих молодіжних проблем Заходу сімдесятих років ХХ ст. Тому, коли 20-го

липня 1974 р. у м. Дарбі відбувався семінар-з'їзд Ліги Української Молоді, кількість присутніх була мінімальна. На семінарі виступав секретар Об'єднання колишніх Вояків Українців у Великій Британії Святомир Фостун з доповіддю "Вірую української православної молоді", у якій висвітлив ідеологічні, психологічні, політичні і соціальні форми виховання молоді в діаспорі [20, с.107-115].

Всі ці проблеми також обговорювалися та поширювалися у Великій Британії на сторінках квартальника "Відомості", започаткованого 1950 р. Це було видання брошурного типу обсягом 50-60 сторінок, у якому редакція друкувала різні статті із життя автокефальної церкви Великої Британії [10, с.118].

УАПЦ Великої Британії у сімдесятих роках ХХ ст. включилася у боротьбу за визволення українських в'язнів сумління у Радянському Союзі, серед них – отця Володимира Романюка, який відбував ув'язнення у Мордовії. Вирішено спільними зусиллями з Українською Католицькою Церквою та архієпископом Кентерберійським доктором Д. Коганом боротися за його визволення. На прославлення борців за волю України у катедральному храмі УАПЦ м. Лондона вмуровано таблицю "На вічну славу поляглим у боротьбі за волю України". Владика Мстислав розіслав також меморандуми до Комісій прав людини ООН та інших організацій і впливових осіб з приводу переслідувань православних церков в Україні, і це свідчило про те, що УАПЦ у Великій Британії набирала сили і ваги [16, с.123]. Наприклад, делегатам П'ятого собору УАПЦ 27 травня 1978 р. надіслали привіти аж 37 церковних і громадських організацій світу.

Та попри все, не обминали Церкву і негаразди духовного життя. Серед українських громадян Англії появлялися моменти очорнювання митрополита Мстислава. З цієї причини духовенство УАПЦ виступило з протестом, у якому йшлося: "Таке поступовання деяких наших українських суспільно-громадських і політичних організацій не є корисне ані для нашої УАПЦ, ані для української спільноти на еміграції" [3, с.147].

Це саме питання розглянув також Десятий собор УАПЦ, який відбувся 22 серпня 1981 р. На соборі виступив митрополит Мстислав із закликом "до чуйності проти нападів і щоб бути готовими до оборони нашої УАПЦ, готуватися до 1000-ліття хрещення Руси-України і 1000-ліття існування Святої Української Церкви" [28, с.172-176]. В СРСР у ці роки КПРС починала серію контрпропагандистських атак та конфронтації проти усіх церков, які готувалися до тисячолітнього ювілею хрещення в Україні. Вперше митрополит наголосив на потребі виховування молодих кадрів священників та запрошував їх на навчання до духовної семінарії Святої Софії в Бавнд Бруку (США).

Цього ж року у Брадфорді УАПЦ відзначила 60-ліття заснування Церкви. Під час ювілейних заходів учасники святкувань прослухали змістовну доповідь отця протоієрея Михайла Хуторного, у якій доповідач окреслив історичний етап УАПЦ в період відродження 1941 р., тяжкий, тернистий шлях з України на еміграцію хоч і малочисельного, але сильного єпископату та розвиток УАПЦ в країнах поселення під проводом блаженнішого митрополита Мстислава. Це була перша доповідь, у якій представники УАПЦ відверто заговорили про свою історію часів німецької окупації [11, с.157].

З метою зміцнення організаційного стану Церкви у Великій Британії УАПЦ вступила в "Асоціацію Англійсько-Православних Церков". 2 жовтня 1982 р. у кафедральному храмі УАПЦ Лондона відбулися загальні збори асоціації. На зборах виступив преосвященний владика Англійської Церкви єпископ Браян з єпархії Фултона, потім британський дипломат з Москви сер Джон Лоренс Барт на тему "Східні Православні Церкви". Доповідь викликала дискусію, у якій попросили слова українські священники. Владика Браян поцікавився портретами на стінах церковного залу і отець С. Богатирець інформував його про митрополитів та військових і церковних діячів національної історії [2, с.162-163]. Безперечно участь УАПЦ в діяльності "Асоціації Англійсько-Православних Церков" сприяла поширенню інформації про неї та зміцненню зв'язків між церквами.

Далі 11 листопада 1982 р. УАПЦ звернулася до українського і британського світу зі Зверненням про спільне відзначення 50-річчя штучного голоду в Україні. У Зверненні

говорилося, що голодомор "був геноцидною політикою Москви, спрямованою на фізичну ліквідацію великої частини населення України та зменшення сили української нації, як помста за те, що Україна ставила виразний спротив окупаційному режимові та спротив насильній колективізації, що її старався здійснити комуністичний режим (...). Вияснити всю підлоту й нахабство московсько-комуністичної системи, бо вільний світ є дуже мало поінформований, а ще менше знає про страхоту штучного голоду в Україні, цього жахливого терору, внаслідок якого Україна понесла такі великі втрати, бо понад сім мільйонів загинули внаслідок організованого штучного голоду в Україні" [7, с.163-165]. Про голодомор 1933 р. УАПЦ у Великій Британії запланувала поінформувати офіційні парламентські партії, визначних політиків, членів дипломатичного корпусу, науковців, письменників та інших професійних діячів різних галузей мистецтва. Митрополит Мстислав звернувся до вірних УАПЦ поставити біля церков у "50-ліття "Великого Голоду" хрести-пам'ятники або вмурувати пропам'ятні таблиці". Водночас УАПЦ визначила цілий 1983 рік для молитовного вшанування жертв голодомору, головні жалобні урочистості на Провідну неділю 15 травня.

Єпархіальне управління УАПЦ у Великій Британії, готуючись до ювілею трагічної дати – 50-ліття голоду, організувало "Крайовий комітет відзначення голодомору". До його складу увійшли "Союз Українців у Великій Британії", "Об'єднання українців у Великій Британії", "Спілка Української Молоді у Великій Британії", "Українська Інформаційна Служба", "Товариство українських жінок ім. Олени Теліги" та багато інших патріотичних організацій, які активно відгукнулись на заклик УАПЦ. У рамках "Крайового комітету" діяли також комісії: організаційна, видавнича, фінансова, зовнішньо-інформаційна та комісія побудови Хреста-пам'ятника.

У результаті діяльності УАПЦ по всій Англії, де жили українські громади, відбулися пам'ятні літургії на честь трагічних подій голодомору 1933 р. Серед них – панахида у парафії Святих Апостолів у м. Ліде, де церковне сестринство організувало для присутніх пам'ятний обід та грошовий збір на спорудження Хреста-пам'ятника біля кафедрального храму УАПЦ в Лондоні. Парафія Святого Івана Богослова у Брістолі молилася спільно з вірними Української Католицької Церкви. У парафії Святого Іллі у м. Редінгу панахиду за упокій семи мільйонів душ відправив відомий церковний діяч Сильвестр Богатирець. Перед панахидою він сказав "проповідне" слово про страшний голод, вказуючи, як Москва намагалася знищити український народ, зокрема селянство. У м. Кіхлей, до якого належала парафія УАПЦ Святого Михайла, святу літургію і панахиду відправив отець Іван Водолазкий. Відбулися траурні літургії на парафіях УАПЦ у м. Редінгу, Дарбі, Олдгамі, Галіфаксі, Лондоні. Тут, у столиці Англії урочисто відкрили і посвятили Хрест-пам'ятник жертвам великого голоду 1932-1933 рр. На урочистості прибуло численне українське громадянство з різних місцевостей Великої Британії. Митрополит Мстислав виголосив зворушливу промову, вперше вказавши, що голод тридцятих років був геноцидом проти мільйонів українського селянства. Промовці виступали також англійською мовою, а опісля всі присутні спільно з представниками поневолених народів, близько двох тисяч осіб, пройшли повз посольство СРСР у Лондоні [24, с.172-176]. Цього дня отець Сильвестр Богатирець, виступаючи у Лондоні перед присутніми, наголосив, що "Україна не загинула, так, як цього бажала Москва, вона продовжує свою боротьбу й вірить у свою перемогу. (...) Так, Господи, допоможи нам в цьому ділі, щоб наш народ став вільним, щоб міг молитися у своїй рідній Церкві, своєю рідною мовою, і щоб наші вороги не мали більше можливості мордувати наш християнський народ, так, як це вони зробили 50 років тому. Допоможи нам, Господи, здобути незалежність, щоб була у нас, за словами Тараса Шевченка, в своїй хаті – своя правда, і сила і воля" [27, с.178].

В контексті вшанування пам'яті жертв голодомору 1933 р. у Лондоні проведено також наради Шостого собору УАПЦ, на якому прийнято нові доповнення до Статуту церкви. У загальних положеннях до нього говорилося, що "Українська Автокефальна Православна Церква є незалежна від інших Православних Церков і в своєму внутрішньому житті має повну вільність управління в межах цього Статуту". Статут складався з 19 розділів і 47 статей, які роз'яснювали

поняття щодо "Собору Церкви", "Собору єпископів", "Ради митрополії", "Митрополичого управління", "Контрольної комісії", "Єпархії" та інших статутних норм. Єпархії УАПЦ у світі згідно зі Статутом поділялися на чотири організаційні структури: Західноєвропейську, Австралійську, Південноамериканську і Великобританську з катедральною церквою у Лондоні [22, с.178]. Таким чином, основні заходи Церкви, що проводилися на території цієї країни, засвідчували про неї як найбільш динамічну і організовану.

17-18 серпня 1984 р. у Лондоні відбувся одинадцятий єпархіяльний собор, на якому обговорювали плани відзначення тисячолітнього ювілею Хрещення України, що наближався. "Уже недовгий час ділить нас від ювілею нашої Церкви і народу – 1000-ліття хрещення Руси-України, – говорилося в резолюції єпархіяльного собору. (...) В огні й бурі жахливого воєнного зудару двох потуг – брунатної і червоної відродилась на недовгий час наша Церква, зазнаючи бруталного затиску від нового окупанта, який безжалісно спалював людей у церквах. А коли прийшов великий ісход, з країни сліз і крові, вихідці – ієрархи, священики й вірні, вийшовши в чужину, в невідоме, винесли з собою найбільший скарб – віру в Бога" [19, с.217]. Собор закликав вірних УАПЦ працювати для добра і розвитку Церкви, щоб у 1000-ліття відзначення хрещення Руси-України належно показати світові, що українська Церква й нація живуть, що вони непереможні, бо з ними Бог.

Наступного 1985 р. Блаженніший митрополит Мстислав у Різдвяному поздоровленні православних громад, які розвиваються у світі, вказав на посилення московсько-комуністичного наступу на зорганізоване українське громадське життя, у тому числі і на церковно-релігійному відтинку. Митрополит критично оцінив провокаційні дії Московської патріархії щодо впливу на Ватикан у справі невизнання канонічності і боротьби УГКЦ за патріархат у лоні Римо-Католицької Церкви.

Актуальним було також Звернення до вірних УАПЦ протопресвітера УАПЦ у Великій Британії Сильвестра Богатирця, у якому він між іншим сказав: "Господь вивів наших єпископів, священиків та сотні тисяч нашого народу на чужину, і тут на чужині, Господь зробив чудо з нашим народом. (...) Своєю працею та щирими пожертвами ми побудували сотні храмів Божих у вільному світі, де наше духовенство служить Богові і своєму народові" [8, с.237].

24-25 серпня 1985 р. з благословення митрополита Мстислава у Великій Британії в м. Нотінгем організовано наукову конференцію, якою започатковано відзначення тисячоліття хрещення України-Руси. Перед присутніми виступили професор Зиновій Соколюк з Мюнхена на тему "Автокефалія в Українській Православній Церкві", вказавши на труднощі, які існували для визнання автокефалії української Церкви. Після нього – доктор Аркадій Жуковський з Парижа про "Зв'язки Української Православної Церкви з Вселенським Патріархатом", у якій в історично-хронологічному порядку окреслив зв'язки Української Православної Церкви з Вселенським патріархатом до ХХ століття. Доктор Святомир Фостун з Лондона у доповіді "1000-ліття хрещення України" ґрунтовно висвітлив передумови Володимирового хрещення. Магістр Іво Полуляк з Мюнхена зачитав доповідь "Опіка духовними отцями в житті парафій" та проаналізував негативні явища відходу віруючих від своєї Церкви. Після доповідей було відведено час на запитання і відповіді. Це була перша в житті УАПЦ конференція, про яку довго розважали учасники [1, с.231]. Правлячий єпископ УАПЦ у Великій Британії Володимир наголосив, що святкування 1000-ліття хрещення України-Руси у Великій Британії відзначатиметься 14 серпня 1988 р. і за церквами повинні піти "усі наші наукові, суспільно-громадські установи та організації". Одночасно з підготовкою до 1000-ліття хрещення України-Руси УАПЦ у 1987 р. відзначила ювілейну дату 40-річчя заснування Церкви у Великій Британії, а також 45-річчя духовної діяльності й 89-річчя від дня народження Блаженнішого владика митрополита Мстислава. За ці роки УАПЦ у Великій Британії зміцнилася й налічувала двадцять парафій, видрукувала власними силами сотні богослужбових требників, посібників та інших видань українською мовою. Про митрополита ж Мстислава у святковому привітальному слові говорилося, що він пройшов довгий нелегкий життєвий шлях, поклавши великі заслуги у

розвиток УАПЦ та заснування української Церкви у Великій Британії. Водночас у м. Бавнд Бруку (США) побудував величавий православний храм, організував там Духовну семінарію і теологічний інститут, друкарню, музей, дім культури з бібліотекою, цвинтар-пантеон, де поховано понад чотири тисячі померлих українських діячів. У привітальному слові ієрарха по праву назвали другим Петром Могилою, який хоч не на рідній землі, а далеко від України створив такі духовні цінності.

Відзначення 1000-ліття Хрещення України-Руси стало апогеєм у розвитку УАПЦ Великої Британії. У парафіях Болтона, Бадфорда, Галіфакса, Ковентрі, Лондона, Манчестера, Престона відбулися Богослужіння, панахиди, посвячення меморіальних таблиць, траурні урочистості з участю української та англійської громадськості, під час яких розповсюджено художні листівки, плакати, відбулися виступи колективів художньої самодіяльності тощо. Однак у 90-ті роки УАПЦ Великої Британії спіткали також великі втрати, бо померло на чужині понад 900 осіб активних мирян-автокефалістів, і їх ніхто вже не міг заступити. Відійшли у засвіти всі єпископи, хто розбудовував УАПЦ на рідних землях під час німецької окупації і продовжував її у Великій Британії. Втрачав сили і енергію митрополит Мстислав, перебуваючи у поважному дев'яностолітньому віці.

Висновки. Підсумовуючи понад сорокарічний розвиток УАПЦ у Великій Британії, відзначаємо великий внесок церковних ієрархів, які після Другої світової війни, опинившись у вимушеній еміграції, доклали максимум зусиль для розбудови рідної церкви. Базовою серед них стала УАПЦ Великої Британії. Завдячуючи митрополиту Полікарпу, архієпископу Никанору, митрополиту Мстиславу та іншим церковним діячам у Великій Британії в співучасті з українськими емігрантами, відродився культ УАПЦ доби Визвольних Змагань 1918-1921 рр.

За роки становлення і розвитку УАПЦ у Великій Британії 1947-1991 рр. організовано двадцять парафій, для яких побудовано або придбано будівлі під церкви, висвячено десятки молодих священиків. УАПЦ в Англії займала активну духовно-патріотичну позицію. Під керівництвом вихідця з Північної Буковини отця Сильвестра Богатирця відгукувалась на політичні події та трагічні моменти з історії українського народу. УАПЦ Великої Британії подбала про виготовлення требників та служб українською мовою, яких ніколи не вистачало священикам в Україні.

УАПЦ в Англії намагалася жити у мирі і взаєморозумінні з ієрархами Англійської церкви, Української католицької та інших церков, проповідуючи любов і злагоду між ними. Українські громади УАПЦ належали до одних із найжертівніших у світі, вони завжди відгукувались на фінансову підтримку церков, наукових товариств, політичних партій, рухів, передплату друкованих видань тощо.

УАПЦ у Великій Британії, без сумніву, здобула великий досвід і авторитет розбудови незалежної української Церкви, який бажано було використати в Україні, де на початку дев'яностих років ХХ ст. починалися перебудовчі процеси, що зачепили і Церкву.

Однак надії митрополита Мстислава перенести збережену і розбудовану за кордоном УАПЦ в Україну через "церковну смуту" у державі не здійснилися. Зі смертю митрополита 11 червня 1993 р. процес втілення набутого досвіду розбудови УАПЦ за кордоном з метою створення єдиної Православної Церкви в Україні призупинився, як і в Англії, з відходом у вічність старшого покоління.

Література

1. Архипастирське послання Собору Єпископів Української Автокефальної Церкви у 50-ліття Великого Голоду в Україні // Нариси історії Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії 1947-1987. – Єпархіальне управління УАПЦ у Великій Британії. – Лондон, 1988. – С. 168-169.
2. Асоціація Англійсько-Православних Церков // Нариси історії Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії 1947-1987. – Єпархіальне управління УАПЦ у Великій Британії. – Лондон, 1988. – С. 162-163.
3. Відкритий лист Духовенства УАПЦ у Великій Британії // Нариси історії Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії 1947-1987. – Єпархіальне управління УАПЦ у Великій Британії. – Лондон, 1988. – С. 147.

4. Відзначення в Олдгамі 40-ліття відновлення УАПЦ // Нариси історії Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії 1947-1987. – Єпархіальне управління УАПЦ у Великій Британії. – Лондон, 1988. – С. 26-28.
5. Владикка Орест у централі СУБ // Нариси історії Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії 1947-1987. – Єпархіальне управління УАПЦ у Великій Британії. – Лондон, 1988. – С. 68-71.
6. Звернення Собору УАПЦ до братів і сестер в Україні // Нариси історії Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії 1947-1987. – Єпархіальне управління УАПЦ у Великій Британії. – Лондон, 1988. – С.94-97.
7. Звернення до українського громадянства // Нариси історії Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії 1947-1987. – Єпархіальне управління УАПЦ у Великій Британії. – Лондон, 1988. – С. 163-165.
8. Звернення до отців настоятелів у Великій Британії // Нариси історії Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії 1947-1987. – Єпархіальне управління УАПЦ у Великій Британії. – Лондон, 1988. – С. 226-227.
9. Другий з'їзд УАПЦ у Великій Британії // Нариси історії Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії 1947-1987. – Єпархіальне управління УАПЦ у Великій Британії. – Лондон, 1988. – С. 17-18.
10. Двісті чисел "Відомостей" // Нариси історії Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії 1947-1987. – Єпархіальне управління УАПЦ у Великій Британії. – Лондон, 1988. – С. 118.
11. Єпархіальне відзначення 60-річчя УАПЦ // Нариси історії Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії 1947-1987. – Єпархіальне управління УАПЦ у Великій Британії. – Лондон, 1988. – С. 156-157.
12. Єпархіальний з'їзд УАПЦ у Великій Британії // Нариси історії Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії 1947-1987. – Єпархіальне управління УАПЦ у Великій Британії. – Лондон, 1988. – С. 230-235.
13. Комунікат // Нариси історії Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії 1947-1987. – Єпархіальне управління УАПЦ у Великій Британії. – Лондон, 1988. – С. 53-54.
14. Комунікат Генерального Церковного Управління УАПЦ // Нариси історії Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії 1947-1987. – Єпархіальне управління УАПЦ у Великій Британії. – Лондон, 1988. – С. 28-30.
15. На прославу Божу і нашої святої Церкви // Нариси історії Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії 1947-1987. – Єпархіальне управління УАПЦ у Великій Британії. – Лондон, 1988. – С. 1-2.
16. Преосвящений владика Мстислав у Великій Британії // Нариси історії Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії 1947-1987. – Єпархіальне управління УАПЦ у Великій Британії. – Лондон, 1988. – С. 70-72.
17. Проповідне слово о. протопресвітера С. Богатирця // Нариси історії Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії 1947-1987. – Єпархіальне управління УАПЦ у Великій Британії. – Лондон, 1988. – С. 177-178.
18. Постанова 5-го з'їзду духовенства і представників вірних УАПЦ у Великій Британії 8 грудня 1962 р. // Нариси історії Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії 1947-1987. – Єпархіальне управління УАПЦ у Великій Британії. – Лондон, 1988. – С. 37-39.
19. Резолюції єпархіального собору УАПЦ у Великій Британії, що відбувся 17-18 серпня 1984 р. в Лондоні // Нариси історії Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії 1947-1987. – Єпархіальне управління УАПЦ у Великій Британії. – Лондон, 1988. – С. 216-219.
20. С. Фостун. "Вірую" української православної молоді // Нариси історії Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії 1947-1987. – Єпархіальне управління УАПЦ у Великій Британії. – Лондон, 1988. – С. 107-115.
21. Святкове привітальне слово // Нариси історії Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії 1947-1987. – Єпархіальне управління УАПЦ у Великій Британії. – Лондон, 1988. – С. 259-262.
22. Статут УАПЦ // Нариси історії Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії 1947-1987. – Єпархіальне управління УАПЦ у Великій Британії. – Лондон, 1988. – С. 193-199.
23. Третій з'їзд УАПЦ у Великій Британії // Нариси історії Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії 1947-1987. – Єпархіальне управління УАПЦ у Великій Британії. – Лондон, 1988. – С. 18-22.
24. Українці у Великій Британії вшанували пам'ять жертв великого голоду в Україні // Нариси історії Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії 1947-1987. – Єпархіальне управління УАПЦ у Великій Британії. – Лондон, 1988. – С.182-186.
25. Мизак Н. Українська кров під Монте-Кассіно / Нестор Мизак. – Чернівці: Рута, 2013. – 274 с.
26. Хіротонія єпископа Ореста // Нариси історії Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії 1947-1987. – Єпархіальне управління УАПЦ у Великій Британії. – Лондон, 1988. – С. 58.

27. Четвертий з'їзд УАПЦ у Великій Британії // Нариси історії Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії 1947-1987. – Єпархіальне управління УАПЦ у Великій Британії. – Лондон, 1988. – С. 22-23.
28. X собор єпархії УАПЦ у Великій Британії // Нариси історії Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії 1947-1987. – Єпархіальне управління УАПЦ у Великій Британії. – Лондон, 1988. – С. 149-154.
29. 40-річчя Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії // Нариси історії Української Автокефальної Православної Церкви у Великій Британії 1947-1987. – Єпархіальне управління УАПЦ у Великій Британії. – Лондон, 1988. – С. 15-16.

Nestor Myzak

The Development of Autocephalous Orthodox Church in Great Britain during the 1947-1991

The article analyzes the activity of Ukrainian autocephalous orthodox church on the territory of Great Britain during the 1947-1991 in its struggle for preserving Ukrainian Christian identity in terms of emigration.

Keywords: Ukrainian Autocephalous Orthodox Church (UAOC), Britain diocese, church council, UAOC meeting, church statute, parish council, UAOC hierarchy, 1000 years anniversary of baptism of Kyiv Rus, holodomor in Ukraine.

Мизак Нестор

Развитие Украинской Автокефальной Православной Церкви в Великобритании (1947-1991 гг.)

В статье освещается деятельность Украинской автокефальной православной церкви на территории Великой Британии в 1947-1991 гг. и ее борьба за сохранение украинской христианской идентичности в эмиграционных условиях.

Ключевые слова: Украинская автокефальная православная церковь (УАПЦ), Великобританская епархия, Церковный совет, съезды УАПЦ, соборы УАПЦ, устав Церкви, приходские советы, иерархи УАПЦ, юбилей 1000-летия крещения Украины-Руси, память 50-летия голода в Украине.

Надійшла до редакції 28.01.2014 р.